

שאלה: האם יש צורך מן הדין להתעטף בציצית כעטיפת הישמעאלים, ובדבר הנוהגים שבשעת עטיפתם מכסים ראשם ופניהם לגמרי בטלית, האם הם עושים כהלכה? שו"ת יחוה דעת חלק ה סימן א

ואף נוסח הברכה להתעטף בציצית אינו אלא לשון כיסוי. (וכן בתרגום יונתן בן עוזיאל בראשית כד סת, ותקח הצעיף ותתכס, ונסיבת רדידא ואתעטפת ביה. ובדברים כב יב, אשר תכסה בה, דתתעטפון בה).

וכן פסק מרן בשלחן ערוך /א"ח/ (סימן ח' סעיף ב'): סדר עטיפת הטלית הוא כדרך בני אדם שמתכסים בכסותם ועסוקים במלאכתם, פעמים בכיסוי הראש ופעמים בגילוי, ונכון שיכסה ראשו בטלית.

ולפי זה אין חיוב מן הדין להתעטף בציצית כעטיפת הישמעאלים, שלא נאמר כן אלא לענין אבלות. (וראה בשו"ת חיים שאל חלק ב' סימן א' אות ב', ובערך השלחן סימן ח' סק"א).

ומכל מקום המנהג לעשות כעטיפת הישמעאלים גם בציצית, שכן נאמר בפסיקתא זוטרתא (סוף פרשת שלח לד): ועטיפתו כעטיפת הישמעאלים.

וכן דעת התוספות בערכין (ב ע"ב) בד"ה היודע להתעטף. ע"ש.

וכן כתב בשו"ת תרומת הדשן (סימן מה), שעל כל פנים בשעת הברכה יש להתעטף בטלית בכיסוי הראש, ויעמוד כך מעוטף בטלית לפחות כדי הילוך ארבע אמות, ולאחר מכן

תשובה: במועד קטן (טו ע"א) אמרו, אבל חייב בעטיפת הראש.

ואמרו עוד שם (כד ע"א) כל עטיפה שאינה כעטיפת הישמעאלים אינה עטיפה.

והסביר רב נחמן, שהעטיפה תהיה עד הגומות שבלחי למטה מפיו.

וכתב הטור אורח חיים (סימן ח'), סדר עטיפת הטלית, פירשו הגאונים שצריכה להיות כעטיפת הישמעאלים שהיא עטיפה גמורה, שכן הנוסח של הברכה להתעטף בציצית, (וכדאיתא בתוספתא ברכות פרק ו' הלכה טו).

אבל בעל העיטור כתב, שאין צורך בכך, אלא כדרך בני אדם שמתכסים בכסותם ועוסקים במלאכתם, פעמים בכיסוי הראש ופעמים בגילוי.

וכתב מרן הבית יוסף בשם רבינו יצחק אבוהב, כי מה שאמרו במועד קטן שכל עטיפה שאינה כעטיפת הישמעאלים אינה עטיפה, זהו רק לענין אבלות, אבל לגבי ציצית שנאמר בה גדילים תעשה לך על ארבע כנפות כסותך אשר תכסה בה, די לנהוג כדרך בני אדם שמתכסים בכסותם.

ימשכנו מעל ראשו ויורידהו על כתפיו.

ובאופן שכזה יתאים הנוסח להתעטף בציצית לכל הדעות. ע"ש.

ועי"ע בשו"ת מהר"ח אור זרוע (סימן ד' וחי'). ע"ש.

ורבינו חיים ויטאל בשער הכוונות (דף ד' ע"א) הביא שיטת הגאונים שצריך להתעטף בטלית כעטיפת הישמעאלים, ושכן כתב רבינו סעדיה גאון, וסיים, ולכן לאחר שבירך להתעטף בציצית, יתעטף בטלית על ראשו, ויחזיר שתי כנפות הציצית שבצד ימין לצד שמאלו, באופן שיתחברו שם כל ארבע כנפות הציצית, ויהיו תלויים מאחוריו בצד שמאל.

וטוב ונכון לעשות כן, ולפחות ישאר מעוטף כך כדי שיעור הילוך ארבע אמות לאחר הברכה, ואחך כך יסיר את העיטוף מעל צוארו.

וכן היה מנהגו של מורי האר"י ז"ל. (ונתן שם טעם לדבר על פי הסוד)

ועיין בדעת זקנים מבעלי התוספות (פרשת בשלח יד כט), והמים להם חומה, שהיה גבריאל מכריז ואומר למים שבימינם של ישראל, הזהרו בישראל שעתידים הם לקבל תורה מימינו של הקדוש ברוך הוא, שנאמר מימינו אש דת, למו, וחוזר ואומר למים שבשמאלם הזהרו בישראל שעתידים הם להניח תפילין בשמאלם וכו', וחוזר ואומר למים

שלאחריהם, הזהרו בישראל שעתידים הם להתעטף בציצית מאחוריהם, והמים היו נעשים חומות.

(והרוקח סימן שסא הביא דבר זה בשם מדרש

אבכיר. וראה עוד בספר האשכול ח"ב עמוד קה. ובאור זרוע ח"ב סי' שיד).

וסיימו התוספות, ולפי המדרש הזה היה נראה שהמתעטף בציצית צריך להשליך הציציות לאחוריו, ולי נראה שאינו צריך, שזה שאמרו כן במדרש, היינו בשעת עטיפת הטלית, שבאותה שעה כל הטלית והציציות מאחוריהם. ע"כ.

וכן כתב בשו"ת הרדב"ז חלק ג' (סוף סימן תקעא) בשם הרמ"ה. ע"ש. ועיין עוד בשו"ת לב חיים חלב ב' (סימן קסח). ודו"ק.

וכתב מרן החיד"א במחזיק ברכה (סימן ח' סק"ד) שכן מנהגינו.

וכן כתב בספר שלמי צבור (דף לב ע"ב).

ועיין בשו"ת הרדב"ז חלק א' (סימן שמג), וחלק ג' (סימן תקעא), ובשו"ת הלכות קטנות חלק ב' (סימן סג), ובשו"ת דבר שמואל אבוהב (סימן קכג), ובספר אות היא לעולם חלק א' (דף פו ע"ב), ובספר אמת ליעקב ניניו (בקונטרס שפת אמת סימן מה), ובספר בן איש חי (פרשת בראשית אות ה'). ודו"ק.

אולם הדבר ברור שעטיפת הטלית צריכה להיות סביב הצואר

איך יוכלו הישמעאלים ללכת באופן כזה, הלא כשול יכשלו ויפלו בפחתים ובבורות, וינגפו רגליהם וכל גופם.

והרי לא שמענו מעולם שאדם אחר יוביל את הישמעאלים, כמו שמוליכים את הסומא, שדבר זה מביא לידי גיחוך, וכן מוכח מהש"ס בכמה מקומות שאין זו דרך עטיפת הישמעאלים, וגם עתה עינינו הרואות בארצות המזרח ובארץ ישראל, שהערבים אשר מנהג אבותיהם הישמעאלים בידיהם, גם במלבושם, שמשליכים הכפייה סביב צוארם, ואינם מכסים כל פניהם בעטיפתם. עכת"ד.

וכ"כ בשו"ת ארץ צבי פרומר (סימן ג

אות ג). ע"ש. (וראה עוד שם בסוף סימן א בד"ה דרך אגב).

וכן כתב הרה"ג רבי אברהם חיים נאה בספר קצות השלחן (בדי השלחן סימן יז אות יד), שיש נוהגים בעטיפת הטלית לכסות כל הפנים והעינים, ודייקו כן מלשון שלחן ערוך הגאון רבי זלמן סי' ח', שכתב, לכסות הראש עם הפנים עד הגומות שבלחי למטה מפיו, וחשבו שהכוונה להמשיך הטלית מעל הראש לכסות כל חלק העליון של הפנים והחוטם עד פיו.

וזה תמוה מאוד, שהרי בודאי אין זו עטיפת הישמעאלים כאשר עינינו הרואות, שאילו היו מכסים עיניהם לא היו מוצאים ידיהם ורגליהם בלכתם, אלא פשוט שכוונת הגאון רבי זלמן שישים הטלית על

והגרונ, ואין לכסות בעטיפה את כל הפנים והעינים, כפי שיש נוהגים מאחינו האשכנזים, שהרי בודאי אין זו כעטיפת הישמעאלים, שדרכם בעטיפתם לגלות חלק מהפנים והעינים, כדי שיוכלו לצאת ולבוא, ולראות נכוחה בעת שעוסקים במלאכתם, ואם יהיו עיניהם מכוסות, הלא יפלו במהמורות בל יקומו.

וכן מבואר בדברי מהרח"ו בשער הכוונות הנ"ל ובשאר האחרונים.

ועיין עוד ביורה דעה (סימן שפו), ובשו"ת הרדב"ז חלק ג' (סימן תקעא), ובשו"ת דבר שמואל אבוהב (סימן קכג) הנ"ל. ע"ש.

ובילקוט שמעוני (רמז תשכג), כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך, אמר דוד, רבוננו של עולם, אני משבחך בכל איברי ומקיים בהם המצות, בראשי וכו' אני מניח תפילין בראשי, בצוארי עטיפת ציצית, בעיני וראיתם אותן, בפי תהלת ה' ידבר פי וכו'. ע"ש. (וכן הובא בשו"ת הרדב"ז חלק א' סימן שמג וחלק ג' סימן תקעא).

והנוהגים להתעטף בטלית ומכסים פניהם ועיניהם בטלית, מנהג טעות הוא בידם, וכמו שהעיר בצדק הגאון רבי חיים אלעזר שפירא ממונקאטש בספר נימוקי אורח חיים (סימן ח'), והביא שמר זקנו הגאון מהר"ש תמה מאוד על הנוהגים כן, שחושבים שכן היא עטיפת הישמעאלים, ואיך יתכן לומר כן, כי

ראשו, ואחר כך ישליך צד הימין של הטלית על כתפו השמאלית באופן שיהיה סביב חלקת צוארו עד שיכסה את חלק התחתון של הפנים, דהיינו זקנו וסנטרו עד פיו.

וזו היא עטיפת הישמעאלים.

וראיה לזה מיורה דעה (סימן שפו).

ולפלא שרבים טועים בזה ואין מי שימחה בידם. עכת"ד.

(ובספר נימוקי אורח חיים הנ"ל הבין דברי שלחן ערוך הגאון רבי זלמן שיכסה חלק העליון של הפנים עד למטה מפיו, ותמה עליו, שהרי יש ראיות ברורות שאין לעשות כן. ע"ש. אבל האמת היא כמו שפירש לנכון הגאון רבי אברהם חיים נאה ז"ל. ועיין עוד במאירי מועד קטן (טו ע"א) בד"ה אבל חייב בעטיפת הראש, ושם (כד) בד"ה כיסוי הראש. ע"ש).

וגם הלום ראיתי להרה"ג רבי משה שטרן בשו"ת באר משה חלק ג' (סימן ח') שהאריך לתמוה על הנוהגים לכסות הפנים והעינים בעטיפת הטלית, שמנהג זה הוא טעות גמור, כי לא יעלה על הדעת שהישמעאלים מתעטפים באופן כזה וכו'. ושוב מצא שכן כתב בנימוקי אורח חיים הנ"ל. ע"ש.

אמנם ראיתי לידידינו הרב הגאון רבי אברהם דוד הורוויץ שליט"א משטרסבורג, בשו"ת קנין תורה חלק א' (סימן ב'), שהאריך לקיים מנהג המכסים פניהם ועיניהם בטלית בשעת עטיפתם. ע"ש.

אך במחכ"ת אין זה נכון לדינא, והעיקר כדברי האחרונים הנ"ל, שהעטיפה בטלית היא שמכסה סביב לצוארו וחלק התחתון של הפנים עד הגומות שבלחי מתחת לפיו.

ועיין בשו"ת לחם שלמה (חלק

אורח חיים סימן יג). ודו"ק.

אגב יש להעיר על הנוהגים שלא להתעטף בציצית, אלא מיד לאחר הברכה כורכים הטלית סביב הצואר ויורד מעל כתפיהם אל מול פניהם, באופן שהקצה האחד שיש בו שתי כנפות וציציות יורד כנגד פניהם מצד ימין, והקצה האחר לצד שמאל, וכך נשאר עליהם עד סוף התפלה, והעושים כן לא רק שלא יצאו ידי חובת המצוה, אלא גם ברכת להתעטף בציצית שבירכו, היא ברכה לבטלה.

וכן מבואר במגן אברהם (סימן ח' סק"ב), שעיקר המצוה לכסות גופו בטלית, ולא שישאר מקופל או כרוך כנגד פניו.

וכן פסק בשלחן ערוך הגאון רבי זלמן (סימן ח' סק"ח), שיש למחות בידי העושים כן, שברכתם ברכה לבטלה.

וגם אם מורידים מהטלית אחר הגב, אין זה מועיל כל כך.

ובספר מעם לועז (סוף פרשת שלח לד), קרא עליהם ואותי השלכת אחרי גויך. ע"ש.

וכן הרה"ג רבי רפאל אהרן בן שמעון בספר נהר מצרים (הלכות ציצית אות ד'), העיר למוסר אזנם של רוב ההמון במצרים שנוהגים לשלשל כל ארבע הכנפות כנגד פניהם, והטלית מקופל על צוארם, ולא די שלא קיימו מצות ציצית אלא גם הברכה היא לבטלה. (אלא אם כן התעטפו בטלית כעטיפת הישמעאלים בשעת הברכה).

וסיים בדרך הלצה, שיש כאלה שנוהגים כן, ומנשקים הציצית פעמים ושלש, וכנראה שבזה חושבים לפייס את הציצית על אשר לא טוב עשו עמו, וראוי להוכיחם ולהשיבם מטעותם. עכת"ד.

וכיוצא בזה כתבו בשו"ת שואל ונשאל חלק ג' (סימן צז) ובשו"ת באר משה חלק ג' (סימן ה'). עייש

ובספר חקר הלכה חלק ב' (דף עח ע"ב) הביא מה שכתב השערי תשובה, שהמניחים הטלית על כתפיהם לא יצאו ידי חובת המצוה.

וכתב להשיג על זה, שמלבד שזה סותר למה שכתב מרן המחבר ונכון שיכסה ראשו בטלית, משמע שאין זה אלא למצוה מן המובחר, ועוד שבשלחן ערוך /א"ח/ סימן י' סעיף ז' מבואר שמלבדו שאינו כיסוי הראש חייב בציצית, ואם כן איך נוכל לומר שלא יצאו ידי חובה בזה. ע"כ.

ודבריו תמוהים, שהשערי תשובה שמקורו במגן אברהם הנ"ל, מיירי שמניח הטלית מקופל על כתפיו ומורידו כנגד פניו, ומכיון שגם גופו אינו מכוסה בטלית, לא יצא ידי חובה, ואילו מרן השלחן ערוך מדבר באופן שהטלית יורד על גופו, ורק אינו מכסה בו את ראשו. ולא קרב זה אל זה. וזה פשוט.

ולכתחלה בודאי שיש לקנות טלית גדול המכסה רוב ככל גופו, ולאחר שיתעטף בו כנ"ל, יחזיר שתי ציציות לפניו, ושתיים לאחוריו כדי שיהיה מסובב במצות. (לשון מרן השלחן ערוך /א"ח/ סימן ח' סעיף ד').

בסיכום: סדר עטיפת הטלית צריך להיות באופן כזה:

1. מיד לאחר ברכת להתעטף בציצית, יתעטף בטלית על ראשו, כשארבע כנפות הטלית יורדות כנגד פניו,
2. ולאחר מכן יש לאחוז את הצד הימני של הטלית ולהשליכו על כתפו השמאלית (וטוב שישהה כך כדי שיעור הילוך ארבע אמות),
3. ואחר כך ישליך גם את הצד השמאלי שכנגד פניו לאחוריו על כתפו השמאלית, באופן שכל ארבע הכנפות יהיו מונחות מאחוריו, וישהה כך כדי שיעור הילוך ארבע אמות,

4. ואחר כך יוריד הטלית על גופו, ויחזירם באופן שיהיו שתי כנפות הציציות לפניו, ושתיים לאחוריו. ונכון שיכסה ראשו בטלית עד סוף התפלה.

ויש להקפיד בשעת העטיפה שלא לכסות את כל הפנים והעינים, אלא העטיפה צריכה להיות סביב הצוואר וחלק התחתון של הפנים, למטה מפיו,

והנוהגים לכסות בשעת העטיפה את פניהם ועיניהם, מנהג טעות הוא בידם, ועליהם לשנות מנהגם, ולנהוג כמו שביארנו.

וכן אלה שנוהגים לכרוך הטלית על צווארם וכל ארבע כנפות הציצית מול פניהם, אינם יוצאים ידי חובת המצוה, ומברכים ברכה לבטלה. ויש להעיר למוסר אזנם. ולמוכיחים ינעם ועליהם תבוא ברכת טוב.